

Άνοιγμα της Ακαδημαϊκής Βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία ή προετοιμασία ενόψει της Κοινωνίας των Πληροφοριών; Η περίπτωση της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Φίλιππος Τσιμπόγλου

Διευθυντής Βιβλιοθήκης, Πανεπιστήμιο Κύπρου,

e-mail: ftsimp@ucy.ac.cy

Ιστοσελίδα: www.ucy.ac.cy/~ftsimp

Στην αποστολή της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου, όπως αυτή αναφέρεται στους «Κανονισμούς Λειτουργίας της Βιβλιοθήκης», προβλέπεται μεταξύ άλλων: «*Να εξυπηρετεί στο μέτρο των δυνατοτήτων της, και σε βαθμό που να μην παραβλάπτεται το έργο της ακαδημαϊκής κοινότητας, τα μέλη της ευρύτερης επιστημονικής κοινότητας της Κύπρου*». Τα τρία τελευταία χρόνια η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου δεν περιορίζεται απλά στην προσέλκυση και εγγραφή νέων εξωτερικών μελών στη Βιβλιοθήκη. Αξιοποιώντας την συσσωρευμένη τεχνογνωσία της και τις δυνατότητες των τεχνολογιών πληροφόρησης, επεκτείνει συστηματικά τον προγραμματισμό της και εντάσσει συνειδητά και ισόρροπα στις καθ' αυτές δραστηριότητες ανάπτυξης, την δημιουργία πληροφοριακής υποδομής στην τοπική κοινωνία.

Στην ανακοίνωση αναφέρονται τα έργα που έχουν ολοκληρωθεί, διεξάγονται ή/και προγραμματίζονται προς αυτή την κατεύθυνση αλλά και τα εμπόδια ή οι δυσκολίες που εμφανίζονται. Συγκεκριμένα περιγράφεται η συμβολή της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου στις προσπάθειες εκπαίδευσης προσωπικού και χρηστών, αυτοματοποίησης (ηλεκτρονικοποίησης), οργάνωσης αναδρομικής καταλογογράφησης, διεύρυνσης της Κοινοπραξίας, δημιουργίας δημόσια προσβάσιμων καταλόγων και συλλογικού καταλόγου Κυπριακών Βιβλιοθηκών, καθώς και συνεργασίας με φορείς της τοπικής κοινωνίας της Μεγαλονήσου για τη δημιουργία των πρώτων νησίδων ψηφιακών βιβλιοθηκών σε ένα περιβάλλον, όπου η ανάπτυξη των βιβλιοθηκών έχει καθυστερήσει σημαντικά. Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου ετοιμάζει, «*στο μέτρο των δυνατοτήτων της*», το ευρύτερο τοπικό περιβάλλον για τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες της επερχόμενης Κοινωνίας των Πληροφοριών.

Λέξεις κλειδιά: Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες, Τοπική Κοινωνία, Νέες Τεχνολογίες Πληροφόρησης, Ψηφιακές Βιβλιοθήκες, Κοινωνία της Πληροφορίας, Αναδρομική Καταλογογράφηση, Εκπαίδευση Προσωπικού, Εκπαίδευση Χρηστών, Συνεργασίες Βιβλιοθηκών.

Opening of the Academic Library to the local society or preparation in view of the Information Society? The case of the Library of the University of Cyprus.

Filippos Tsimpoglou

Library Director of the University of Cyprus,

e-mail: ftsimp@ucy.ac.cy

Homepage: www.ucy.ac.cy/~ftsimp

As it is referred, amongst other, in the “Regulations of Operation of the Library of the University of Cyprus”, the mission of the Library includes “*The servicing of the wider scientific community of Cyprus, within the Library’s capabilities and to the extent that its tasks to the Academic Community are not hurt*”. During the last three years, the Library of the University of Cyprus has not been restricted to simply attracting of new external users as library members. Exploiting its accumulated know how and the potentiality of the information technologies, the Library of the University of Cyprus, expands systematically its planning and consciously and symmetrically incorporates to its activities per se, the development of a local information content infrastructure.

In this paper the completed, on going and/or planned projects to this direction are referred, as well as the constraints and difficulties that are met. Namely it is described the contribution of the Library of the University of Cyprus to the staff and users training, the computerization, the organization of retrospective cataloguing and retrospective conversion, the expansion of the existing libraries Consortium, the creation of OPACs and Union Catalog of the Cypriot Libraries, as well the cooperation with research institutes of the Island for the creation of the first *islets* of digital libraries within an environment where the development of the Libraries has notably been delayed. Thus the Library of the University of Cyprus contributes «*to the measure of its capabilities*» in the preparation the wider local environment to confront the challenges and opportunities of the emerging Information Society.

Keywords: Academic libraries, Local Society, New Information Technologies, Digital Libraries, Information Society, Retrospective Cataloguing, Staff Training, User Training, Library cooperation.

Εισαγωγή

Πρωταρχική αποστολή μιας Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης αποτελεί η εξυπηρέτηση των μαθησιακών και πληροφοριακών αναγκών των μελών της Ακαδημαϊκής κοινότητας (φοιτητές, διδάσκοντες, ερευνητές). Ωστόσο, στην αποστολή της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου, όπως αυτή αναφέρεται στους «Κανονισμούς Λειτουργίας της Βιβλιοθήκης», προβλέπεται μεταξύ άλλων: «*Να εξυπηρετεί στο μέτρο των δυνατοτήτων της, και σε βαθμό που να μην παραβλάπτεται το έργο της ακαδημαϊκής κοινότητας, τα μέλη της ευρύτερης επιστημονικής κοινότητας της Κύπρου*». Η Βιβλιοθήκη είναι ανοιχτή στους εξωτερικούς χρήστες, οι οποίοι αριθμούν σε περισσότερα από 1000 ενεργά μέλη.

Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν στις υπάρχουσες συνθήκες το *άνοιγμα της Ακαδημαϊκής Βιβλιοθήκης στις τοπικές κοινωνίες* ταυτίζεται και ταυτόχρονα εξαντλείται με την δυνατότητα χρήσης των πληροφοριακών πόρων της βιβλιοθήκης από εξωτερικούς χρήστες. Εάν κάποιος συγκρίνει τη σημερινή κατάσταση με εκείνη που επικρατούσε για χρόνια σε αρκετές ελληνικές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και κυρίως στα παραρτήματά τους, όπου είχε επιβληθεί το «άβατον» όχι μόνο στους εξωτερικούς χρήστες, αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και σε μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, τότε ίσως παρατηρήσει μια σχετική πρόοδο. Η σύγκριση όμως δεν πρέπει να γίνεται με το παρελθόν αλλά με το μέλλον. Στην «δικτυωμένη και ψηφιακή» εποχή της «*κοινωνίας των πληροφοριών*» τα κριτήρια «ανοίγματος» οι δυνατότητες, οι ευθύνες και οι ρόλοι της Ακαδημαϊκής Βιβλιοθήκης πρέπει και μπορούν να είναι διαφορετικοί.

Οι ιδιαιτερότητες της Κύπρου και οι επικρατούσες συνθήκες επιτρέπουν ή/και επιβάλλουν μια διαφορετική προσέγγιση στο κεφάλαιο «*άνοιγμα της Ακαδημαϊκής Βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία*». Τα τρία τελευταία χρόνια η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου δεν περιορίζεται απλά στην προσέλκυση και εγγραφή νέων εξωτερικών μελών στη Βιβλιοθήκη. Αξιοποιώντας την συσσωρευμένη τεχνογνωσία της και τις δυνατότητες των τεχνολογιών πληροφόρησης, επεκτείνει συστηματικά τον προγραμματισμό της και εντάσσει συνειδητά και ισόρροπα στις καθαυτές δραστηριότητες ανάπτυξης την δημιουργία πληροφοριακής υποδομής στην τοπική κοινωνία. Στην παρούσα ανακοίνωση αναφέρονται τα έργα που έχουν ολοκληρωθεί, διεξάγονται ή/και προγραμματίζονται προς αυτή την κατεύθυνση αλλά και τα εμπόδια ή οι δυσκολίες που εμφανίζονται. Συγκεκριμένα περιγράφονται:

- Η οργάνωση αναδρομικής καταλογογράφησης στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου και οι δυνατότητες που δημιουργούνται μέσα από αυτή τη διαδικασία για την αναδρομική καταλογογράφηση στις υπόλοιπες Κυπριακές Βιβλιοθήκες,
- Η συμβολή στην αυτοματοποίηση (*ηλεκτρονικοποίηση*) των Κυπριακών Βιβλιοθηκών,
- Η δημιουργία ανοιχτών καταλόγων δημόσιας πρόσβασης (OPACs) και η προετοιμασία για μετεξέλιξη σε συλλογικό κατάλογο Κυπριακών Βιβλιοθηκών,
- Η συμβολή της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου στις προσπάθειες εκπαίδευσης προσωπικού και χρηστών,
- Η διεύρυνση της Κοινοπραξίας CLN (Δίκτυο Κυπριακών Βιβλιοθηκών) και η επέκταση των δραστηριοτήτων της,
- Η κάλυψη πληροφοριακών αναγκών σε επιστημονικές ομάδες (γιατροί, μέλη οργανισμών και ιδρυμάτων).
- Η εξασφάλιση υποδομής για την διευκόλυνση της πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση ομάδων χρηστών ειδικών ικανοτήτων (τυφλοί και άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης)

- Η συνεργασία με φορείς της τοπικής κοινωνίας της Μεγαλονήσου για τη δημιουργία των πρώτων νησίδων ψηφιακών βιβλιοθηκών σε ένα περιβάλλον, όπου η εξέλιξη στην αυτοματοποίηση των βιβλιοθηκών έχει καθυστερήσει σημαντικά.

Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου ετοιμάζει, «στο μέτρο των δυνατοτήτων της», το ευρύτερο τοπικό πληροφοριακό περιβάλλον για τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες της επερχόμενης Κοινωνίας των Πληροφοριών.

Περιγραφή του τοπίου

Το γεγονός ότι η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου αποτελεί τη μεγαλύτερη Βιβλιοθήκη στην Κύπρο με διαφορά τάξεων μεγέθους από τις υπόλοιπες στο νησί από άποψη είδους και όγκου υλικού (έντυπου και ψηφιακού), προσβάσεων σε ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης, προσωπικού, τεχνογνωσίας, συνεργασιών και δυνατοτήτων, την καθιστά εκ των πραγμάτων *υπεύθυνη* για την ανάληψη πρωτοβουλιών για την υποστήριξη των υπολοίπων.

Στο πρώτο Συνέδριο Κυπριακών Βιβλιοθηκών (Νοέμβριος 2001) διευκρινίστηκε η στάση και περιγράφηκαν οι σχεδιασμοί της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου¹. Για το άνοιγμα της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου στην τοπική κοινωνία, όπως το περιγράψαμε προηγουμένως, έπρεπε κατ' αρχήν να επιλυθούν τα εσωτερικά θέματα που ταλάνιζαν την Βιβλιοθήκη από την ίδρυσή της, ήτοι η σύνταξη σχεδίου ανάπτυξης, ο καθορισμός πολιτικής, η εξασφάλιση επαρκούς προσωπικού, η προσαρμογή του, η εξασφάλιση και διαμόρφωση χώρων, η αγορά και εγκατάσταση εξοπλισμού και η δικτύωση των νέων χώρων, η καθιέρωση διαδικασιών, η έναρξη της αναδρομικής καταλογογράφησης, η οργάνωση της ψηφιακής βιβλιοθήκης, η εκπαίδευση του προσωπικού και των χρηστών κ.α. Είχε τονιστεί τότε, ότι η «όσο το δυνατό ταχύτερη διευθέτηση των θεμάτων εσωτερικής λειτουργίας της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου θα της επέτρεπε να στραφεί απερίσπαστα και στην υποστήριξη των υπόλοιπων βιβλιοθηκών στη Κύπρο».

Είχε επισημανθεί επίσης η ανάγκη να εξασφαλιστούν από τη πλευρά των υπόλοιπων βιβλιοθηκών ορισμένες ευνότητες, βασικές προϋποθέσεις που θα επέτρεπαν την επιτάχυνση των διαδικασιών αυτοματοποίησης, διασύνδεσης και συνεργασίας των περισσότερων (αν όχι όλων των Κυπριακών Βιβλιοθηκών). Τα πρώτα βήματα στόχευαν στην εδραίωση της εμπιστοσύνης των Κυπριακών Βιβλιοθηκών, των ανάλογων φορέων και των ομάδων χρηστών, στις προθέσεις και τις δυνατότητες της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου. Θα ακολουθούσαν πρακτικές, ορατές ενέργειες για το άνοιγμα της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου προς τις κυπριακές βιβλιοθήκες με υποστήριξη και συνεργασία για την αυτοματοποίησή τους, το άνοιγμα προς ομάδες χρηστών και τη συνεργασία με φορείς για δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών. Σε ένα **χρονικό διάστημα 10 περίπου μηνών** από το συνέδριο τα πρώτα βήματα για ένα ουσιαστικό άνοιγμα της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου έχουν γίνει. Αυτά τα βήματα περιγράφονται στη συνέχεια της παρουσίασης.

1. Αναδρομική καταλογογράφηση

Ένα από τα μεγαλύτερα θέματα προς επίλυση της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου αποτελούσε το ακαταλογογράφητο υλικό, το οποίο εκτιμάτο σε 170.000 τόμους. Με το προϋπάρχον προσωπικό και τους ρυθμούς καταλογογράφησης (περίπου 5.000 βιβλία ετησίως) υπολογίζεται ότι θα απαιτούντο 34 χρόνια για την πλήρη καταλογογράφηση του υλικού, με την αυστηρή προϋπόθεση να μην αποκτούνται βιβλία κατά το διάστημα αυτό! Για την αντιμετώπιση του προβλήματος οργανώθηκε το έργο αναδρομικής καταλογογράφησης της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Πρώτο βήμα ήταν η έγκριση του προϋπολογισμού του Πανεπιστημίου Κύπρου από τη Βουλή των αντιπροσώπων για το έτος 2001 (Μάρτιος 2001). Παρά το γεγονός ότι δεν προέβλεπε αύξηση του βασικού κονδυλίου, το οποίο χειρίζεται η Βιβλιοθήκη για απόκτηση βιβλίων, συνδρομές για περιοδικά και βάσεις δεδομένων, βιβλιοδεσία και μεταφορικά, επέτρεψε ωστόσο νομικά τη χρηματοδότηση της καταλογογράφησης από το εν λόγω κονδύλι. Με την σύμφωνη γνώμη των Τμημάτων για μερικό αυτοπεριορισμό στις αγορές υλικού για μια τριετία, εξασφαλίστηκαν τα βασικά ποσά για την έναρξη του έργου της αναδρομικής καταλογογράφησης.

Θεωρητικά υπήρχαν δύο εναλλακτικές λύσεις. Επιλέχθηκε αυτή που ήταν όχι απλώς οικονομικότερη και εξασφαλισμένης ποιότητας αλλά που επιπλέον θα είχε **θετικές εξωτερικές οικονομίες για την τοπική κοινωνία** και άμεσα για τις υπόλοιπες κυπριακές βιβλιοθήκες: Οι δυνατότητες ήταν:

- α. Προσφυγή σε εξωτερικές υπηρεσίες από οργανισμούς ή εταιρείες,
- β. Δημιουργία ομάδας καταλογογράφων από τη Βιβλιοθήκη.

Η πρώτη επιλογή κρίθηκε ανεδαφική για τους παρακάτω λόγους.

- Στην Κύπρο δεν υπάρχουν εταιρίες που διαθέτουν την ανάλογη εμπειρία, εξοπλισμό, προσωπικό, χώρους και οργάνωση για καταλογογράφηση.
- Η λύση της προσφυγής σε εξωτερικούς οργανισμούς ενδείκνυται κυρίως σε περιπτώσεις ήδη καταλογογραφημένου υλικού, όπου υφίστανται έντυποι δελτιοκατάλογοι. Ουσιαστικά δηλαδή πρόκειται για αναδρομική μετατροπή (retrospective conversion) από έντυπη σε ηλεκτρονική μορφή υπαρχόντων καταλόγων και όχι για εξ αρχής αναδρομική καταλογογράφηση (retrospective cataloguing). Κατά τη διαδικασία αυτή οι έντυποι δελτιοκατάλογοι φωτοτυπούνται (τώρα πλέον σαρώνονται με scanner σε μορφότυπο εικόνας) και τα αρχεία των εικόνων αποστέλλονται στην έδρα της εταιρίας, όπου πραγματοποιείται η μετατροπή. Η μετατροπή συνίσταται στην παραβολή των αποστελλόμενων δεδομένων με διαδικτυακές βάσεις δεδομένων και καταλόγους άλλων βιβλιοθηκών και οργανισμών, στον εντοπισμό των κατάλληλων εγγραφών από βάσεις δεδομένων και καταλόγους άλλων βιβλιοθηκών και στην ενσωμάτωσή τους σε αρχείο (MARC), το οποίο αποστέλλεται στην βιβλιοθήκη-πελάτη (παράβαλε ξενόγλωσσες εγγραφές για το πρόγραμμα ARGOS/ Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης). Στην περίπτωση της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου το υλικό ήταν ακαταλογογράφητο και άρα δεν υπήρχαν έντυποι δελτιοκατάλογοι για να σταλούν.

Οι εναλλακτικές μέθοδοι που ακολουθούνται σε αυτές τις περιπτώσεις είναι τρεις:

1. Η **αποστολή** στην έδρα της εταιρίας, που θα αναλάμβανε την αναδρομική καταλογογράφηση, «**εικόνων**» 5-10 σελίδων από κάθε βιβλίο ήτοι: εξώφυλλο, σελίδα τίτλου, σελίδες με πίνακες περιεχομένων, αριθμό γραμμωκώδικα (barcode), κλπ. ώστε να είναι εφικτό ένα αποδεκτό επίπεδο ποιότητας της καταλογογράφησης. Όμως στο σύνολο των 170.000 ακαταλογογράφητων βιβλίων του Πανεπιστημίου Κύπρου αντιστοιχούν περίπου 1,5 εκατομμύριο σελίδες φωτοτυπιών (ή σάρωσης)! Για την προετοιμασία αυτού του υλικού, την οργάνωση της αποστολής καθώς και την παραλαβή, τον έλεγχο και την αποδοχή ή απόρριψη των εγγραφών απαιτείται δυσανάλογα μεγάλο κόστος απασχόλησης προσωπικού της βιβλιοθήκης σε σχέση με το αποτέλεσμα. Επιπλέον δεν απομένει τεχνογνωσία στη Βιβλιοθήκη.
2. **Πρόχειρη καταγραφή** των βασικών βιβλιογραφικών στοιχείων σε βάση δεδομένων και αποστολή του πρόχειρου καταλόγου στην εταιρία. Ωστόσο η πρόχειρη καταγραφή συνεπάγεται σημαντικό ποσοστό ασάφειας στην διαδικασία ταύτισης του τεκμηρίου και τα αναμενόμενα αποτελέσματα είναι ανάλογης ποιότητας.

Πριν 6 περίπου χρόνια είχαν επιχειρηθεί από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου, ανεπιτυχώς, οι δύο πρώτες μέθοδοι.

- ο Είχαν ετοιμαστεί από το προσωπικό της Βιβλιοθήκης φωτοτυπίες από ικανό αριθμό βιβλίων και εστάλησαν (:) σε κιβώτια για καταλογογράφηση από εξωτερικό φορέα. Ουδεμία εγγραφή ελήφθη, ενώ αγνοείται η τύχη των κιβωτίων και των φωτοτυπιών.
 - ο Εστάλησαν 23.000 εγγραφές σε μορφή αρχείου Dbase στον Οργανισμό OCLC με σκοπό να αγοραστούν αντίστοιχες εγγραφές. Επεστράφησαν 11.000 εγγραφές (αμφιβόλου ποιότητας και πληρότητας). Λόγω της έλλειψης προσωπικού δεν είχε καταστεί δυνατός ούτε ο έλεγχος ούτε η αξιοποίηση τους. Ωστόσο, σήμερα δεν χρειάζεται αγορά εγγραφών αφού αφενός με τη διαδικτύωση ικανού πλέον αριθμού βιβλιοθηκών με περιεχόμενο συναφές με αυτό της συλλογής μας (σε ΗΠΑ, Βρετανία, Ελλάδα κ.α. ευρωπαϊκές χώρες, Τουρκία) και αφετέρου με την ενεργοποίηση των κατάλληλων υποπρογραμμάτων του συστήματος της Βιβλιοθήκης (ADVANCE), ένα σημαντικό ποσοστό εγγραφών εντοπίζονται με σχετική ευκολία στο διαδίκτυο και μεταφορτώνονται (downloading) σε μορφότυπο MARC για να εισαχθούν στον κατάλογο αφού προηγουμένως ελεγχθούν, προσαρμοστούν και προστεθούν τα τοπικά στοιχεία από τον καταλογογράφο.
3. Η τρίτη εναλλακτική μέθοδος προσφυγής σε εταιρίες καταλογογράφησης αναφέρεται στην εγκατάσταση προσωπικού της εταιρίας στους χώρους της βιβλιοθήκης-πελάτη και εξασφάλιση από τη βιβλιοθήκη του αναγκαίου εξοπλισμού, βοηθημάτων και δικτύωσης για όλη τη διάρκεια του έργου. Στην περίπτωση αυτή το αναμενόμενο ποιοτικό αποτέλεσμα είναι μεν υψηλό αλλά το οικονομικό κόστος ασύμφορο, αφού πέραν του πραγματικού κόστους αμοιβών του ειδικευμένου προσωπικού που απασχολείται από την εταιρία, προστίθεται και το επιχειρηματικό κέρδος της εταιρίας. Ειδικά στην Κύπρο τέτοιο προσωπικό δεν υπήρχε, άρα έπρεπε ή να μεταφερθεί (=επιπρόσθετο κόστος διαμονής) ή να δημιουργηθεί από υπάρχοντες Κυπρίους βιβλιοθηκονόμους.

Για όλους του παραπάνω λόγους απορρίφθηκαν οι μέθοδοι προσφυγής σε εξωτερικούς οργανισμούς ή εταιρίες.

Προκρίθηκε η λύση της δημιουργίας ομάδας καταλογογράφων εντός της Βιβλιοθήκης από Κύπριους απόφοιτους Σχολών Βιβλιοθηκονομίας, η εκπαίδευσή τους και η οργάνωση της αναδρομικής καταλογογράφησης από την ίδια τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου. Τα θετικά σημεία της λύσης αυτής συνοψίζονται στα εξής:

- i. Υψηλό και άμεσα ελεγχόμενο επίπεδο ποιότητας εγγραφών, απόλυτη προσαρμογή στις ακολουθούμενες πολιτικές καταλογογράφησης της Βιβλιοθήκης.
- ii. Μείωση του απαιτούμενου χρόνου για την ολοκλήρωση του έργου στα ελάχιστα δυνατά επίπεδα.
- iii. Μείωση του τελικού κόστους στο χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης του έργου σε επίπεδα κατώτερα εκείνων της προσφυγής σε εταιρίες (αποφυγή επιχειρηματικού κέρδους).
- iv. Ολοκλήρωση της καταλογογράφησης σημαίνει «το βιβλίο στο ράφι» έτοιμο προς άμεση αξιοποίηση και όχι «απλά» απόκτηση της κατάλληλης εγγραφής.

Το σημαντικότερο όφελος από την επιλογή αυτής της λύσης αποτελεί η δημιουργία μιας καλά οργανωμένης ομάδας με την απαραίτητη τεχνογνωσία και ικανότητα να αναλάβει και να φέρει σε πέρας, αμέσως μετά την ολοκλήρωση του έργου στην

Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου, την αναδρομική καταλογογράφηση και άλλων (ή/και όλων των) Κυπριακών Βιβλιοθηκών¹.

Με την επιλογή αυτής της λύσης, οι δυσκολίες που έπρεπε να υπερπηδηθούν ήταν.

- ο η εξεύρεση κατάλληλου προσωπικού στην Κύπρο και η οργάνωση της εκπαίδευσής του,
- ο η εύρεση και διαμόρφωση χώρων για την εγκατάσταση του νέου προσωπικού στο Πανεπιστήμιο Κύπρου,
- ο η έγκαιρη απόκτηση και εγκατάσταση του εξοπλισμού και δικτυωμένων σταθμών εργασίας,
- ο η προσαρμογή και ομαλή αφομοίωση του νέου προσωπικού από την Βιβλιοθήκη.

Για την στελέχωση της ομάδας καταλογογράφων επιλέχθηκαν κατά κανόνα απόφοιτοι Σχολών Βιβλιοθηκονομίας. Η ομάδα που τελικά δημιουργήθηκε αποτελείται συνολικά από 21 άτομα (μαζί με τους 3 που προϋπήρχαν της έναρξης του έργου). Από τους νέους καταλογογράφους 5 προέρχονται από τα ΤΕΙ Αθήνας, 3 από τα ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, 3 από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 5 είναι Τουρκολόγοι και 1 πτυχιούχος Κλασσικών σπουδών. Από τους Τουρκολόγους 3 διαθέτουν μεταπτυχιακό τίτλο (2 master, 1 PhD) και από τους πτυχιούχους Κλασσικών σπουδών ο ένας μεταπτυχιακές σπουδές. Η ομάδα καταλογογράφων συγκεντρώνει γνώσεις 10 περίπου ξένων γλωσσών (Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Τσέχικα, Ρωσικά, Βουλγαρικά, Ισπανικά, Ουγγρικά, Τουρκικά και οθωμανική γραφή). Ειδικά για το Τμήμα Τουρκικών Σπουδών 4 Τουρκολόγοι ανέλαβαν και την οργάνωση εξ αρχής της Τουρκολογικής συλλογής (περιοδικά, βιβλία, δωρεές) και τη λειτουργία του αντίστοιχου παραρτήματος της Βιβλιοθήκης. Τέλος ένα άτομο από το Ειδικό Εκπαιδευτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου Κύπρου αφού εκπαιδεύτηκε, προσέφερε αμισθί τις υπηρεσίες της στη Βιβλιοθήκη επί ενάμισι και πλέον χρόνο.

Για την κατάρτιση των νέων καταλογογράφων οργανώθηκαν συνολικά 5 εκπαιδευτικά προγράμματα διάρκειας 1,5 - 2 μηνών έκαστο σε ομάδες 3-5 ατόμων. Από πλευράς εκπαιδευομένων απαιτήθηκαν συνολικά 832 ανθρωποημέρες εκπαίδευσης και πρακτικής εξάσκησης σε σύνολο απασχόλησης 5.900 ανθρωποημερών, μέχρι σήμερα (14,1% του χρόνου απασχόλησης).

Η εκπαίδευση του προσωπικού περιελάμβανε μεταξύ άλλων:

- Γνωριμία με τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου, ξενάγηση στους χώρους, εισαγωγή στις λειτουργίες και υπηρεσίες της,
- Παρουσίαση και περιήγηση στις ιστοσελίδες της ψηφιακής Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου ήτοι στον κατάλογο ανοιχτής πρόσβασης OPAC, στις βάσεις δεδομένων στο ULTRANET και στο διαδίκτυο, στα ηλεκτρονικά περιοδικά, στο ευρετήριο των χρήσιμων συνδέσεων κλπ.
- Σύντομη εισαγωγή στα προγράμματα του Microsoft office (word, excell, outlook, PowerPoint),
- Το μορφότυπο UNIMARC, πεδία, δείκτες
- Πρότυπο AACR2 (Anglo-American Catalogue Rules ver. II) ,
- Αρχεία καθιερωμένων αποδόσεων (authority files),
- Ταξινόμικό Σύστημα LC (Library of Congress),
- Το λογισμικό πρόγραμμα ADVANCE,
- Αξιοποίηση του προτύπου Z39.50 και αρχείου εργασίας για εντοπισμό εγγραφών σε καταλόγους βιβλιοθηκών στο διαδίκτυο, αποθήκευση και επεξεργασία,

¹ Ήδη 3 κυπριακές βιβλιοθήκες έχουν ενδιαφερθεί για παροχή υπηρεσιών καταλογογράφησης από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου.

- Πολιτική καταλογογράφησης της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου,
- Πρακτική εξάσκηση, δοκιμαστικές εγγραφές σε ποικιλία θεμάτων αντιμετώπιση προβλημάτων καταλογογράφησης,
- Εισαγωγή εγγραφών στο κατάλογο της Βιβλιοθήκης

Για την **εξασφάλιση ελέγχου ποιότητας της καταλογογράφησης** ελήφθησαν τα παρακάτω μέτρα:

1. Οι 3 καταλογογράφοι, που ήδη υπηρετούσαν στη Βιβλιοθήκη, απαλλάχθηκαν από καθήκοντα καθαυτής καταλογογράφησης και τους ανατέθηκε η καθημερινή επίβλεψη και καθοδήγηση των νέων. Στόχος αυτής της ρύθμισης ήταν ο έλεγχος και η αύξηση της ποιότητας αλλά και της αποδοτικότητας των νέων καταλογογράφων.
2. Οργανώθηκε ο δειγματοληπτικός έλεγχος ποιότητας των αποτελεσμάτων της εργασίας των νέων συναδέλφων από τους 3 υπεύθυνους, παλαιότερους και κατά τεκμήριο εμπειρότερους συναδέλφους. Σύμφωνα με τα τηρούμενα στοιχεία το δείγμα ελέγχου ανήλθε κατά μέσο όρο μέχρι το 12% του συνόλου των καταλογογραφημένων βιβλίων από τους νέους καταλογογράφους και όπως είναι φυσικό μειώνεται σταδιακά με την απόκτηση εμπειρίας (σήμερα 6,5%).
3. Ομαδοποιήθηκαν τα θεματικά αντικείμενα των βιβλίων με βάση το περιεχόμενο του βιβλίου ή/και το Τμήμα που τα έχει παραγγείλει και κατανεμήθηκαν σε κάθε καταλογογράφο μία ή περισσότερες θεματικές ομάδες. Κατά κανόνα επιχειρήθηκε να αναλάβει κάθε καταλογογράφος θέματα με τα οποία είναι εξοικειωμένος ή άπτονται των σπουδών ή ενδιαφερόντων του. Η κατανομή έλαβε φυσικά υπόψη και το πλήθος των βιβλίων ανά θεματική ομάδα και Τμήμα.
4. Τηρείται από κάθε καταλογογράφο ηλεκτρονικό αρχείο σε Excel όλων των βιβλίων που καταλογογραφούνται και προωθούνται στα βιβλιοστάσια για ταξιθέτηση και αξιοποίηση από τους χρήστες. Τα επιμέρους αρχεία συγκεντρώνονται σε εβδομαδιαία βάση και ενοποιούνται από τον υπεύθυνο του Τομέα καταλογογράφησης και προωθούνται στη Διεύθυνση της Βιβλιοθήκης για προγραμματισμό. Στο αρχείο καταγράφονται:
 - ημερομηνία καταλογογράφησης
 - όνομα καταλογογράφου,
 - Τμήμα ή συλλογή «προέλευσης» του βιβλίου,
 - αριθμός εισαγωγής, με αυτόματη ανάγνωση γραμμοκώδικα (barcode) του βιβλίου,
 - όνομα ελεγκτή,
 - σημειώσεις.

Με τον τρόπο αυτό:

- εξασφαλίζεται η ατομική υπευθυνότητα κάθε καταλογογράφου,
- παρακολουθείται ο ρυθμός και η ροή παραγωγής ενός εκάστου καταλογογράφου αλλά και του συνόλου της ομάδας,
- εκτιμώνται οι ανάγκες για νέα ράφια και προγραμματίζονται ορθολογικά και εγκαίρως χώροι για νέα βιβλιοστάσια,
- ενημερώνονται τα Τμήματα για τον ακριβή αριθμό και την ταυτότητα των βιβλίων που καθίστανται διαθέσιμα,
- παρακολουθούνται αυτόματα και σε συνεχή βάση τα οικονομικά στοιχεία του έργου (Μέσο μηνιαίο κόστος, κυλιόμενο μέσο κόστος καταλογογράφησης κλπ.)
- Καθίστανται ικανές σχετικά ακριβέστερες προβλέψεις για τον απαιτούμενο χρόνο ολοκλήρωσης του έργου.

- Ελέγχεται με στοιχεία η οικονομικότητα της μεθόδου αναδρομικής καταλογογράφησης η οποία επιλέχθηκε.
- Οι καταλογογράφοι ενημερώνονται για τη συνολική πορεία του έργου.

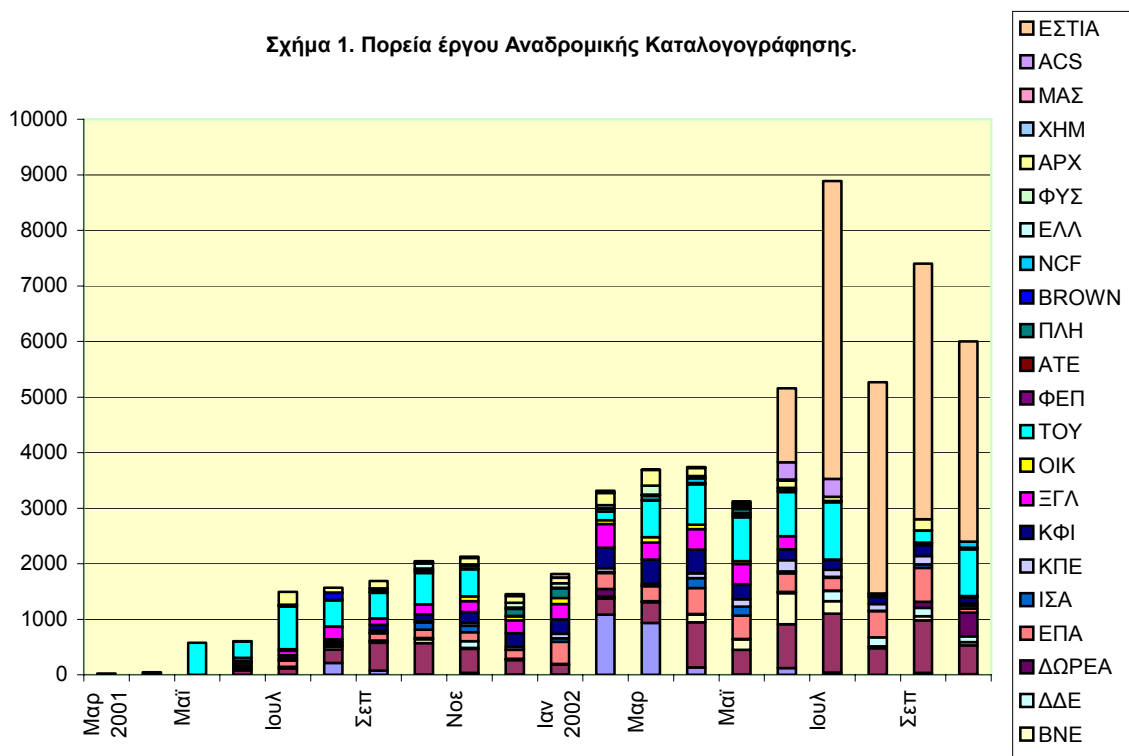
Στον σχήμα 1 απεικονίζεται η μηνιαία παραγωγή καταλογογραφημένων βιβλίων από τη έναρξη του έργου. Στον πίνακα 3 παρουσιάζονται απολογιστικά τα στοιχεία για την μέχρι τώρα πορεία του έργου.

Η ολοκλήρωση του έργου της αναδρομικής καταλογογράφησης, θα επιτρέψει την αξιοποίηση όλου του βιβλιακού υλικού της συλλογής της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου. Απώτερο στόχο, ωστόσο, αποτελεί η παροχή υπηρεσιών και η μεταφορά τεχνογνωσίας στις υπόλοιπες Κυπριακές Βιβλιοθήκες.

Η αποκτώμενη εμπειρία από την ομάδα καταλογογράφησης καθώς και η δυνατότητα ποιοτικού, ποσοτικού και οικονομικού ελέγχου του έργου από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου δίνει την δυνατότητα ή ίδια ομάδα (ή σημαντικός πυρήνας της) να δώσει οριστικά τη λύση του προβλήματος της αναδρομικής καταλογογράφησης των Κυπριακών βιβλιοθηκών σε ένα εκτιμώμενο χρονικό ορίζοντα 3-5 χρόνων.

Ωστόσο, στο εγχείρημα ενυπάρχουν και κίνδυνοι: το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού της ομάδας απασχολείται σήμερα με συμβάσεις μίσθωσης υπηρεσιών (ανάλογες των συμβάσεων έργου στην Ελλάδα). Προϋπόθεση για την επιτυχία του στόχου αποτελεί η εξασφάλιση καλύτερων εργασιακών όρων (συμβόλαια εργασίας ορισμένου χρόνου) για τη διατήρηση της ομάδας μέχρι την ολοκλήρωση του έργου της αναδρομικής καταλογογράφησης της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου και στη συνέχεια η εκτέλεση νέων έργων αναδρομικής καταλογογράφησης με τους επιβλέποντες φορείς των υπόλοιπων Κυπριακών Βιβλιοθηκών. Αντιλαμβανόμαστε ότι για την αναδρομική καταλογογράφηση των Κυπριακών Βιβλιοθηκών η λύση υπάρχει. Απομένει να υποστηριχθεί από τους ενδιαφερόμενους φορείς και να υλοποιηθεί.

Σχήμα 1. Πορεία έργου Αναδρομικής Καταλογογράφησης.

Πίνακας 1 Απολογιστικά δεδομένα του κόστους αναδρομικής καταλογογράφησης στο Πανεπιστήμιο Κύπρου (σε ΔΚ)

	A	B	Γ=A+B	Δ	E	Z=Δ+E	H	Θ=Z/H	I	K	Λ=I/K
Μήνας	Άτομα με Μίσθωση	Έκτακτοι	Σύνολο Ανθρώποινων	Κόστος Μίσθωσης	Κόστος εκτάκτων	Κόστος Καταλογο γράφησης	Πλήθος καταλογο γραφημένων βιβλίων ανά μήνα	Μέσο κόστος καταλογο γραφημένου βιβλίου ανά μήνα	Αθροιστικό κόστος καταλογο γράφησης	Αθροιστικό πλήθος καταλογο γραφημένων βιβλίων	Κυλιόμενο Μέσο κόστος ανά καταλογο γραφημένο βιβλίο
Φεβ-01	4	0	4	1475,00	0,00	1475,00			1475,00		
Μαρ-01	4	0	4	3350,00	0,00	3350,00	22	152,27	4825,00	22	219,32
Απρ-01	4	0	4	3350,00	0,00	3350,00	46	72,83	8175,00	68	120,22
Μαϊ-01	4	0	4	3350,00	0,00	3350,00	578	5,80	11525,00	646	17,84
Ιουν-01	5	0	5	3850,00	0,00	3850,00	606	6,35	15375,00	1252	12,28
Ιουλ-01	5	0	5	3850,00	0,00	3850,00	1495	2,58	19225,00	2747	7,00
Αυγ-01	6	5	11	4200,00	2813,56	7013,56	1570	4,47	26238,56	4317	6,08
Σεπ-01	8	5	13	5000,00	2813,56	7813,56	1642	4,76	34052,12	5959	5,71
Οκτ-01	10	7	17	5600,00	4158,38	9758,38	2045	4,77	43810,50	8004	5,47
Νοε-01	11	7	18	5616,66	4158,38	9775,04	2130	4,59	53585,54	10134	5,29
Δεκ-01	10	7	17	5800,00	4158,38	9958,38	1455	6,84	63543,92	11589	5,48
Ιαν-02	9	7	16	5450,00	4158,38	9608,38	1817	5,29	73152,30	13406	5,46
Φεβ-02	9	7	16	5450,00	4158,38	9608,38	3319	2,89	82760,68	16725	4,95
Μαρ-02	11	2	13	6550,00	1656,00	8206,00	3696	2,22	90966,68	20421	4,45
Απρ-02	11	2	13	6750,00	1656,00	8406,00	3741	2,25	99372,68	24162	4,11
Μαϊ-02	11	2	13	6500,00	1669,26	8169,26	3126	2,61	107541,94	27288	3,94
Ιουν-02	11	2	13	6500,00	1669,26	8169,26	5159	1,58	115711,20	32447	3,57
Ιουλ-02	11	2	13	6500,00	1669,26	8169,26	8890	0,92	123880,46	41337	3,00
Αυγ-02	11	2	13	6500,00	1669,26	8169,26	5266	1,55	132049,72	46603	2,83
Σεπ-02	11	2	13	6850,00	1669,26	8519,26	7400	1,15	140568,98	54003	2,60
Οκτ-02	11	2	13	6850,00	1669,26	8519,26	5999	1,42	149088,24	60002	2,48
Σύνολα	177	61	238	109342	39746,6	149088,24	60002				

2. Συμβολή στην αυτοματοποίηση των Βιβλιοθηκών.

Από την προηγούμενη δεκαετία είχε ήδη εγκατασταθεί σε περισσότερες από 50 βιβλιοθήκες το λογισμικό διαχείρισης βιβλιοθηκών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης ABEKT έκδοση 4, το οποίο λειτουργεί σε περιβάλλον DOS. Είχε δημιουργηθεί μια τοπική ομάδα πρώτης υποστήριξης αποτελούμενη από ένα βιβλιοθηκονόμο και ένα πληροφορικό, στο πλαίσιο δραστηριοτήτων των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου. Αρκετές από αυτές τις βιβλιοθήκες έχουν καταλογογραφήσει ένα μέρος του υλικού τους (όχι όλο αλλά όχι και ευκαταφρόνητο) με το ABEKT 4, ως αποτέλεσμα των φιλότιμων προσπαθειών του απασχολούμενου προσωπικού τους. Ωστόσο η ελλιπής στελέχωση των βιβλιοθηκών, ο ανεπαρκής υπολογιστικός εξοπλισμός τους και η έλλειψη στενής και συστηματικής συνεργασίας μεταξύ τους δεν επέτρεψε την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η παραθυρική έκδοση του ABEKT σε ένα δικτυωμένο περιβάλλον. Ακόμη σήμερα ελάχιστες βιβλιοθήκες διαθέτουν μόνιμη σύνδεση στο διαδίκτυο ενώ οι περισσότερες στερούνται ακόμη και την δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο με απλή τηλεφωνική σύνδεση (dialup networking).

Σε συνεργασία με την ομάδα υποστήριξης του ABEKT στην Κύπρο (Πολιτιστικές Υπηρεσίες ΥΠΠΟ) και το Γραφείο Προγραμματισμού διοργανώθηκε στους χώρους της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου σεμινάριο σε 15 εκπαιδευτές και χρήστες του ABEKT το Σεπτέμβριο 2002. Στο σεμινάριο παρακολούθησαν 5 έμπειροι καταλογογράφοι από την Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου, οι οποίοι λόγω της πολύχρονης εξοικείωσής τους με το μορφότυπο UNIMARC θα αποδειχτούν πολύτιμοι (αν και αφανείς) συνεργάτες στο έργο της ομάδας υποστήριξης και γενικότερα στις συντονισμένες προσπάθειες που καταβάλλεται από όλους τους εμπλεκόμενους. Για το επόμενο χρόνο προγραμματίζεται μια σειρά σεμιναρίων που έχει ως στόχο τη σταδιακή μετάβαση των βιβλιοθηκών από το ABEKT 4 στο παραθυρικό ABEKT 5. Στην προσπάθεια αυτή ο ρόλος της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι παρεμβατικός και καταλυτικός αφού επιτάχυνε τις διαδικασίες, προσέφερε την απαιτούμενη υπολογιστική υποδομή, χώρους και κάλυψη μέρους του κόστους.

3. Εγκατάσταση στο διαδίκτυο Καταλόγων Ανοιχτής Πρόσβασης Κυπριακών Βιβλιοθηκών

Τα πρώτα θετικά αποτελέσματα αυτής της συνεργασίας των Κυπριακών Βιβλιοθηκών είναι ήδη ορατά και από το διαδίκτυο. Κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου συγκεντρώθηκαν από την τοπική ομάδα υποστήριξης τα δεδομένα των καταλόγων των πρώτων 5 Κυπριακών Βιβλιοθηκών που ήταν εγκατεστημένα σε ABEKT 4 και φορτώθηκαν σε εξυπηρετητή (server) ABEKT 5 στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου. Οι 5 κυπριακές είναι:

- Κυπριακή Βιβλιοθήκη
- Σεβέρειος Βιβλιοθήκη
- Ελπινίκειος Βιβλιοθήκη
- Δημοτική Βιβλιοθήκη Λακατάμιας
- Δημοτική Βιβλιοθήκη Στροβόλου

Μέσω του webgate του ABEKT 5 οι κατάλογοι είναι προσβάσιμοι από το διαδίκτυο στη διεύθυνση <http://bibliocyprus.ucy.ac.cy>. Σταδιακά και με την διοργάνωση των σεμιναρίων προγραμματίζεται η εγκατάσταση των καταλόγων ανοιχτής πρόσβασης και των υπόλοιπων Βιβλιοθηκών που χρησιμοποιούν το ABEKT (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ι.Μ. Κύκκου, Δημοτική Βιβλιοθήκη Λάρνακας κ.α). Προς το παρόν τα δεδομένα στον εξυπηρετητή θα ενημερώνονται σε τακτά διαστήματα (ανά μήνα). Μια διασύνδεση (link) που δημιουργήθηκε στην μόνιμη στήλη της πρώτης ιστοσελίδας της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου (<http://library.ucy.ac.cy>) παραπέμπει τους χρήστες στους καταλόγους ανοιχτής πρόσβασης των εν λόγω βιβλιοθηκών. Οι πρώτοι χρήστες κάνουν άρχισαν να χρησιμοποιούν τους ανοιχτούς καταλόγους και τα σχόλια είναι ενθουσιαστικά. Όπως είναι ευνόητο η εγκατάσταση όλων αυτών καταλόγων στο διαδίκτυο και μάλιστα συγκεντρωμένων σε ένα πολυσύχναστο ιστότοπο εξασφαλίζει τη δυνατότητα πρόσβασης και διευκολύνει τους ερευνητές, οι οποίοι πηγαίνουν ενημερωμένοι στις βιβλιοθήκες γνωρίζοντας ότι θα βρουν αυτό που χρειάζονται. Ωστόσο στην παρούσα φάση το πιο σημαντικό στοιχείο είναι ότι αυτή η κατάσταση επιτρέπει αλλά και «επιβάλλει» την αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ των Κυπριακών βιβλιοθηκών. Καταρχήν δίνει τη δυνατότητα στις βιβλιοθήκες να «πείσουν» για την αναγκαιότητα εκπλήρωσης των αιτημάτων τους που αφορούν την απόκτηση εξοπλισμού και ταυτόχρονα για την άμεση και τεκμηριωμένη αποτελεσματικότητα και την οικονομικότητα των στόχων τους.

Το επόμενο βήμα αναμένεται να είναι η δημιουργία ανθρωποδικτύου από τους βιβλιοθηκονόμους των εν λόγω βιβλιοθηκών για την καθιέρωση κοινής πολιτικής καταλογογράφησης, ορθολογικών και συντονισμένων αγορών, ανταλλαγής εγγραφών, δημιουργία Συλλογικού Καταλόγου Κυπριακών Βιβλιοθηκών και τέλος δικτύου διαδανεισμού βιβλίων κ.α. υλικού. Παράλληλα και για ένα μεταβατικό στάδιο μέχρι να αποκτήσουν αυτόνομη παρουσία στο διαδίκτυο, προγραμματίζεται η φιλοξενία ιστοσελίδων των Κυπριακών Βιβλιοθηκών στον ιστότοπο της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου. Οι ιστοσελίδες θα δημιουργηθούν σε συνεργασία και με την υποστήριξη της αντίστοιχης ομάδας της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου. Εάν η προσπάθειες στεφτούν με επιτυχία ένα μερίδιο της επιτυχίας θα ανήκει και στην Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου.

4. Δίκτυο Κυπριακών Βιβλιοθηκών (CLN). Διεύρυνση δραστηριοτήτων.

Το Δίκτυο Κυπριακών Βιβλιοθηκών (Cyprus Libraries Network) δημιουργήθηκε πριν 5 περίπου χρόνια και αποτελεί προϊόν ενδιαφέροντος μιας ομάδας βιβλιοθηκονόμων, οι οποίοι διέγνωναν την ανάγκη και τις δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ των Κυπριακών Βιβλιοθηκών. Το CLN αποτελεί μια άτυπη μορφή κοινοπραξίας αυτοχρηματοδοτούμενης από τα μέλη της χωρίς κεντρική χρηματοδότηση. Στα πρακτικά αποτελέσματα της συνεργασίας συγκαταλέγονται η συντονισμένη αγορά δικαιώματος πρόσβασης με ετήσιες συνδρομές σε έναν μικρό αριθμό βάσεων δεδομένων με «ενσωματωμένα» πλήρη κείμενα αρκετών άρθρων (Searchbank/Gale Group) και η δημιουργία ιστοσελίδας με κατάλογο των τίτλων των διαθέσιμων περιοδικών 6-7 συνεργαζόμενων βιβλιοθηκών, που ευγενώς φιλοξενείται στις ιστοσελίδες του Κολλεγίου Intercollege. Μέχρι τώρα η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου συμμετείχε στην προσπάθεια ως απλό μέλος. Οι προσπάθειες του δικτύου προσανατολίστηκαν στην απόκτηση νομικής οντότητας, η οποία θα βοηθούσε στην

εξεύρεση πόρων για την επέκταση των δραστηριοτήτων. Η προσπάθεια αυτή δεν καρποφόρησε μέχρι τώρα.

Μια εναλλακτική προσέγγιση ακολουθείται εδώ και ένα περίπου χρόνο από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου: Στόχος είναι η ένταξη των μελών του CLN αλλά και άλλων εκπαιδευτικών και ερευνητικών οργανισμών στη **HEAL-Link**. Η κλίμακα της Κύπρου, το μικρό μέγεθος των οργανισμών και η διασπορά των θεματικών αντικειμένων των φορέων δεν θα προκαλέσει αντιρρήσεις από πλευράς εκδοτών για την είσοδο νέων μελών στην HEALink. Υπάρχει κυρίως ένα βάρος συντονισμού και διαχείρισης που τον έχει ήδη αναλάβει η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου ώστε να μην επιβαρυνθεί η κεντρική μονάδα υποστήριξης της HEALink με νέο μεγάλο φόρτο εργασιών. Η σχετική ενημέρωση έχει ήδη αρχίσει και έχουν αποσταλεί ενημερωτικές επιστολές και σχέδιο αίτησης για την ένταξη στη HEALink σε αρκετούς φορείς (Κολέγια, Εταιρία Ιατρικής Πληροφορικής Κύπρου, Ογκολογικό Ινστιτούτο, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Ινστιτούτο Γενετικής και Μοριακής Βιολογίας, Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα, Δημοτικές Βιβλιοθήκες, Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού, Κέντρο Παραγωγικότητας, Αρχή Κατάρτισης Ανθρώπινου Δυναμικού, Οργανισμός Αθλητισμού Κύπρου κ.α).

Η αξιοποίηση του Ελληνικού Δικτύου Διαδανεισμού Βιβλιοθηκών με την ένταξη των συλλογών των περιοδικών κάθε ενδιαφερόμενης βιβλιοθήκης στο Συλλογικό Κατάλογο Περιοδικών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, είναι μια άλλη πτυχή που αξιοποιεί υποδομή εγκατεστημένη στην Ελλάδα προς αμοιβαίο όφελος των μελών του δικτύου.

Μέχρι την ολοκλήρωση της ένταξης των φορέων στη HEALink το προσωπικό της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου καλύπτει τις βασικές ανάγκες πληροφόρησης των μελών των παραπάνω φορέων, ενώ παράλληλα παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη στην αυτοματοποίηση βιβλιοθηκών όσων οργανισμών αναφέρθηκαν προηγουμένως.

5. Άνοιγμα Πανεπιστημίου Κύπρου σε τυφλούς και άτομα με προβλήματα όρασης

Το 2001 έγινε η εγκατάσταση δύο προσαρμοσμένων σταθμών εργασίας εξοπλισμένων με ειδικές συσκευές και λογισμικό. Η υποδομή αυτή επιτρέπει την χρήση της ψηφιακής βιβλιοθήκης από Άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης (ΑΠΟ) χωρίς τη μεσολάβηση τρίτων. Το όλο εγχείρημα είναι αποτέλεσμα της συμμετοχής της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου στο Ευρωπαϊκό έργο **ACCELERATE / Leonardo da Vinci**. Στο ίδιο πρόγραμμα συμμετείχαν εκτός από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου, η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (κύριος συμβαλλόμενος), η εταιρία συμβούλων Polyplano Euroconsultants, η Κυπριακή Βιβλιοθήκη, το Πανεπιστήμιο Graz, Linz, η Ομοσπονδία Ολλανδικών Βιβλιοθηκών για Τυφλούς. Η Βιβλιοθήκη συνεργάστηκε επίσης με την Παγκύπρια Οργάνωση Τυφλών και τη Σχολή Τυφλών της Λευκωσίας.

Το πρόγραμμα συνέπεσε με την έναρξη των προσπαθειών για δημιουργία ψηφιακής – νοερής βιβλιοθήκης από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου. Στο Πανεπιστήμιο φοιτούσε ένας μικρός μεν αριθμός ατόμων με προβλήματα όρασης αλλά με διαφορετικές ικανότητες το καθένα: γνώστες Braille, μη χρήστες υπολογιστών, ακουστικοί χρήστες, κλπ. Έπρεπε να υιοθετηθεί ένας τύπος-μορφή υλικού που να καλύπτει όλους τους χρήστες. Πρώτα αποφασίστηκε η προσαρμογή της ψηφιακής βιβλιοθήκης ώστε να είναι προσβάσιμη από ΑΠΟ. Ότι μπορούν να κάνουν οι βλέποντες

με τη ψηφιακή βιβλιοθήκη τώρα πλέον το κάνουν και οι ΑΠΟ. Στέλνουν και διαβάζουν e-mail, περιηγούνται στο INTERNET, κάνουν αναζητήσεις στον κατάλογο της βιβλιοθήκης, ανανεώνουν δανεισμούς βιβλίων, ερευνούν βάσεις δεδομένων, διαβάζουν άρθρα από ηλεκτρονικά περιοδικά, εντοπίζουν και μελετούν ηλεκτρονικά βιβλία. Η ανάγνωση γίνεται με τη βοήθεια της ανανεούμενης γραμμής Braille (Braille display) ή/και με μετατροπή του περιεχομένου της οθόνης σε ακουστικό αποτέλεσμα με τη βοήθεια του συνθέτη φωνής (speech synthesiser). Ο χρήστης ΑΠΟ έχει πλήρη έλεγχο του υπολογιστή. Το αποτέλεσμα της εργασίας του μπορεί να το εκτυπώσει σε γραφή Braille ή να το αποθηκεύσει σε δισκέτα και να το ακούσει ή να το διαβάσει αργότερα στο σπίτι του.

Λίγο μετά την εγκατάσταση του εξοπλισμού οργανώθηκε εκπαίδευση τυφλών χρηστών του Πανεπιστημίου Κύπρου στη χρήση του εξοπλισμού, σε βασικά προγράμματα των windows και στη χρήση των υποστημάτων της ψηφιακής βιβλιοθήκης από τυφλό φοιτητή του Τμήματος Επιστημών Αγωγής και του Τμήματος Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Κύπρου, που προσελήφθη με το θεσμό μερικής απασχόλησης εργοδοτούμενων φοιτητών. Το 2001 οι κατηγορίες των μερικώς βλεπόντων καλύφθηκαν σχεδόν στο 100% των πληροφοριακών αναγκών τους από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου αλλά στους τυφλούς το ποσοστό κάλυψης είναι ακόμη μικρό. Μετά από δοκιμές και αποσπασματικές προσπάθειες (συνεργασία με μεμονωμένους καθηγητές, ψηφιακή ηχογράφηση με εθελοντές, εντοπισμός κειμένων στο διαδίκτυο, συνεργασία με τη Σχολή Τυφλών) οργανώνεται από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου σε συστηματικότερη βάση η μετατροπή του πλέον αναγκαίου υλικού για την μελέτη των τυφλών φοιτητών.

Παρά τα προβλήματα, οι τυφλοί φοιτητές αναγνωρίζουν και συμερίζονται τις προσπάθειες που κάνει το προσωπικό της Βιβλιοθήκης. Ακόμη και με την παρούσα κατάσταση ενθαρρύνονται νέα ΑΠΟ να δώσουν προεισαγωγικές εξετάσεις και να φοιτήσουν στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Ενδεικτικά αναφέρεται το παράδειγμα μιας συναδέλφου από το διοικητικό προσωπικό του Πανεπιστημίου Κύπρου η οποία το 2002 εισήχθη κατόπιν εξετάσεων στο Τμήμα Επιστημών της Αγωγής. Η Σχολή Τυφλών ενημερώνει τα μέλη της και τους γονείς των τυφλών παιδιών για τις δυνατότητες που έχουν να φοιτήσουν στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Ο προσαρμοσμένος εξοπλισμός της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι επίσης διαθέσιμος και σε φοιτητές άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

6. Μαζική Αγορά Συλλογής βιβλίων Βιβλιοπωλείου

Τον Μάιο του 2002 η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου προέβη σε μαζική αγορά ολόκληρης της συλλογής ενός βιβλιοπωλείου της Λευκωσίας, το οποίο δυστυχώς έπαυσε τη λειτουργία του. Η διαπραγματεύσεις που έγιναν με τους ιδιοκτήτες του βιβλιοπωλείου κατέληξαν στον εμπλουτισμό της συλλογής της Βιβλιοθήκης με 20000 περίπου τόμους στην ελληνική γλώσσα και σε άκρως συμφέρουσες τιμές για το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Στη συνέχεια η παραγωγική μηχανή της ομάδας καταλογογράφησης απέδειξε τις δυνατότητές της. Μέσα σε λιγότερο από 5 μήνες το μεγαλύτερο μέρος της συλλογής αυτής καταλογογραφήθηκε και διατίθεται ήδη στα ράφια της Βιβλιοθήκης. Το σύνολο των βιβλίων της συγκεκριμένης αγοράς θα έχει καταλογογραφηθεί μέχρι το Δεκέμβριο 2002. Αυτά συνέβησαν χωρίς να αυξηθεί ο απαιτούμενος χρόνος για την καταλογογράφηση των τρεχουσών αγορών, ο οποίος κατά μέσο όρο έχει κατέλθει στις

25 ημέρες από την παραλαβή του βιβλίου. Η συλλογή αυτή καθιστά δυνατή, από άποψη περιεχομένου, τη δημιουργία ενός σοβαρού πυρήνα λογοτεχνικής συλλογής, η οποία ενδιαφέρει όχι μόνο τους ακαδημαϊκούς χρήστες αλλά και αρκετά ευρύτερο κοινό της τοπικής κοινωνίας.

7. Οργάνωση σεμιναρίων- δημιουργία ενημερωτικής Βιντεοταινίας

Η βιβλιοθήκη άρχισε φέτος τακτικά και συστηματικά σεμινάρια σε όλους τους χρήστες της. Οι εξωτερικοί χρήστες μπορούν να τα παρακολουθήσουν με τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν και για τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας. Μετά τη παγιοποίηση των σεμιναρίων σε πρωτοετείς και άλλους φοιτητές, προγραμματίζεται το άνοιγμα των σεμιναρίων και σε εξωτερικούς χρήστες.

Επιπλέον, για τις ανάγκες ενημέρωσης των νέων χρηστών (κυρίως πρωτοετών φοιτητών) σχετικά με τις προσφερόμενες υπηρεσίες από τη Βιβλιοθήκη, τις διαθέσιμες πηγές, τους χώρους εξυπηρέτησης και τα παραρτήματα, τους τρόπους ταξιδίεψης, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των χρηστών, δημιουργήθηκε ενημερωτική βιντεοταινία διάρκειας 25 λεπτών. Η ταινία προβάλλεται σε ενημερωτικά σεμινάρια, είναι προσβάσιμη μέσω του πανεπιστημιακού δικτύου και παράλληλα διατίθεται σε CD-ROM και DVD έναντι μικρής αμοιβής σε κάθε ενδιαφερόμενο εξωτερικό ή εσωτερικό χρήστη.

8. Ψηφιακή βιβλιοθήκη ηχογραφημένου υλικού– Αρχείο προφορικής παράδοσης Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 χρόνων δημιουργήθηκε και συντηρείται από το Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών (ΚΕΕ) του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, Αρχείο Προφορικής Ιστορίας. Το Αρχείο αποτελείται από επιμέρους αρχεία. Ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τρία από αυτά.

- Αρχείο Προφορικής Παράδοσης
- Λαογραφικό αρχείο,
- Αρχείο Παλαιών Πολεμιστών

Στα αρχεία περιλαμβάνεται υλικό διαφορετικών ειδών: έντυπο, φωτογραφικό, χαρακτικά, οπτικογραφημένο (video), αλλά κυρίως **ηχητικό** υλικό.

Το ηχητικό υλικό περιλαμβάνει 6000 ηχοκασέτες με ισάριθμο αριθμό ωρών ηχογραφημένων αφηγήσεων-συνεντεύξεων ανθρώπων που γεννήθηκαν μεταξύ 1880-1910. Η πλειονότητα των πληροφορητών προέρχεται από πρόσφυγες από τα κατεχόμενα μέρη της Κύπρου, οι οποίοι μετά την εισβολή του 1974 κατέφυγαν και εγκαταστάθηκαν στις ελεύθερες περιοχές.

Η οργάνωση των Αρχείων Προφορικής Ιστορίας συνίσταται στην ύπαρξη μητρώου-ευρετηρίου και έντυπου δελτίου για την κάθε οντότητα (π.χ. ηχοκασέτα). Το μητρώο-ευρετήριο περιλαμβάνει τα στοιχεία εντοπισμού της οντότητας κατά περιοχή προέλευσης (επαρχία και χωριό) του πληροφορητή. Σε κάθε δελτίο είναι καταγραμμένα τα στοιχεία και τα περιεχόμενα (η θεματολογία) της αντίστοιχης οντότητας. Πρόκειται για ένα έντυπο-επιμελημένο έργο, καρπό πολύχρονης εργασίας ανθρώπων με μεράκι, ενδιαφέρον και γνώση για το αντικείμενο. Το αποτέλεσμα είναι η καταγραφή ενός απέραντου πλούτου λαογραφικών στοιχείων, ιστορικών μαρτυριών, πολιτιστικών χαρακτηριστικών και παραδόσεων που χάνονται αλλά και αναντικατάστατου γλωσσολογικού υλικού, αφού οι πληροφορητές είναι (ή σε πολλές περιπτώσεις, λόγω

ηλικίας, ήταν) φυσικοί ομιλητές ποικίλων αποχρώσεων της Κυπριακής διαλέκτου. Ενδεικτικά της ποιότητας της οργάνωσης του υλικού του αρχείου αναφέρεται ότι μια μικρή ομάδα ερευνητών του ΚΕΕ άκουσε όλες τις ηχοκασέτες, κατέγραψε στο σύνολο των δελτίων τα στοιχεία εντοπισμού κάθε ηχοκασέτας, τα στοιχεία του πληροφορητή και το εντυπωσιακότερο τα θέματα στα οποία αναφέρεται ο πληροφορητής με **χρονική σειρά αφήγησης**, στοιχείο σημαντικότερο για τον ερευνητή.

Ωστόσο, η έντυπη μορφή των αρχείων δυσκολεύει την εξυπηρέτηση των αναγκών των ερευνητών. Επειδή σε κάθε αφήγηση συνυπάρχουν αναφορές σε ένα ευρύ φάσμα θεματολογίας, για να εντοπιστούν οι συναφείς με ένα θέμα ηχοκασέτες ο ερευνητής είναι υποχρεωμένος φυλλομετρήσει σειριακά ολόκληρο το αρχείο, διαδικασία ιδιαίτερος χρονοβόρα.

Στις αρχές του 2002 η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου υπέβαλε στο ΚΕΕ πρόταση για τη δημιουργία συστήματος ψηφιακής βιβλιοθήκης, για τη συντήρηση και αξιοποίηση του αρχείου. Τις μέρες αυτές ολοκληρώνεται η φάση I του έργου. Παραδίδονται το περιβάλλον ηλεκτρονικής λειτουργίας του Αρχείου με 100 ενδεικτικές-αντιπροσωπευτικές εγγραφές του αρχείου. Το περιβάλλον που επιλέχθηκε είναι το ABEKT 5 λόγω της τήρησης όλων των προτύπων που απαιτούνται (Z39.50, UNIMARC, UNICODE, κλπ.). Όλα τα διαθέσιμα στοιχεία καταγράφονται στα αντίστοιχα και προβλεπόμενα από το UNIMARC πεδία και συμπληρώνεται στο πεδίο 856 (απομακρυσμένη τοποθεσία στο διαδίκτυο) η διεύθυνση του ηχητικού υλικού το οποίο ψηφιοποιείται σε MP3. Ιδιαίτερης αξίας είναι επίσης η ελαχιστοποίηση του χρόνου που απαιτείται για την εύρεση συγκεκριμένου σημείου της αφήγησης αφού η θέση του σημείου είναι εντοπίσιμη και μετακίνηση στον ψηφιοποιημένο ήχο είναι άμεση και δεν απαιτείται σειριακή ακρόαση όλου του περιεχομένου της ηχοκασέτας.

Η παρουσίαση των παραδοτέων της πρώτης φάσης θα πραγματοποιηθεί εντός του Νοεμβρίου 2002. Απομένει η φάση II που αφορά στην εισαγωγή όλων των εγγραφών του αρχείου στο σύστημα και η φάση III της ψηφιοποίησης του συνόλου των 6000 ηχοκασετών. Με την ανάδειξη του Αρχείου αναμένεται να επεκταθεί η συλλογή συνεντεύξεων και από εναπομείναντα εκτός αρχείου χωριά της Κύπρου. Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του αρχείου ανήκουν στο ΚΕΕ, το οποίο έχει το λόγο για την υιοθέτηση πολιτικής διάθεσης και πρόσβασης του αρχείου από το διαδίκτυο.

Επίλογος

Σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν προηγουμένως, η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου επιχειρεί, μέσα από το πλαίσιο ανάπτυξης της, να προετοιμάσει «στο μέτρο των δυνατοτήτων της» την τοπική κοινωνία για την επερχόμενη Κοινωνία των πληροφοριών. Στην προσπάθεια αυτή εντάσσονται οι δραστηριότητες υποστήριξης των Κυπριακών βιβλιοθηκών με την εγκατάσταση του ABEKT 5, τη διοργάνωση σεμιναρίων για βιβλιοθηκονόμους και χρήστες, την εγκατάσταση καταλόγων ανοιχτής πρόσβασης, τη φιλοξενία ιστοσελίδων, τη δημιουργία και διατήρηση ομάδας αναδρομικής καταλογογράφησης, την επέκταση υπηρεσιών βιβλιοθήκης για τυφλούς χρήστες, την παραγωγή ενημερωτικής βιντεοταινίας για τις προσφερόμενες υπηρεσίες, τη συνεργασία με τοπικούς φορείς, τη δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης προφορικής ιστορίας, την ένταξη των κυπριακών βιβλιοθηκών ερευνητικών και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων στην Κοινοπραξία Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Για την επιτυχία του εγχειρήματος απαιτείται η σταθερή προσήλωση της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου στους στόχους που έχει θέσει αλλά και η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων: του προσωπικού της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου και των Κυπριακών βιβλιοθηκών, των εποπτευόμενων φορέων και των αρμόδιων Υπουργείων, των ενδιαφερόμενων Ιδρυμάτων, της Κοινοπραξίας των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Τα πρώτα βήματα είναι ενθαρρυντικά, παρά τις δυσκολίες και τις αντιξοότητες. Συνεχίζοντας με τους ίδιους ρυθμούς πιστεύουμε ότι οι προσπάθειές όλων μας θα καρποφορήσουν «στο μέτρο των δυνατοτήτων μας». Και τούτο διότι θεωρούμε ότι τα «μέτρα» καθορίζονται από εξωγενείς παράγοντες και από τις επικρατούσες συνθήκες, αλλά «οι δυνατότητες» καθορίζονται από τους ίδιους τους εμπλεκόμενους.

¹ Φίλιππος Τσιμπόγλου, "[Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου. Άξονες ανάπτυξης και προοπτικές συμβολής στην συνεργασία των Κυπριακών Βιβλιοθηκών](http://library.ucy.ac.cy/conference_gr/conference_cyplib_tsi_gr.htm)". Ανακοίνωση στο Πρώτο Συνέδριο Κυπριακών Βιβλιοθηκών "Ο ρόλος της Βιβλιοθήκης στον 21ο Αιώνα", 2/11/2001, Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο, Λευκωσία, Κύπρος, http://library.ucy.ac.cy/conference_gr/conference_cyplib_tsi_gr.htm